

جمهوری اسلامی ایران
وزارت جهاد کشاورزی

موسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی،
اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی

یادداشت هفتگی

سیاست‌گذاری اقتصاد و توسعه کشاورزی و روستایی

سال ۲ / شماره ۲۸ / ۱۴۰۰

۱۴۰۰/۱۱/۹

مطالب این شماره

تحلیل بهره‌وری عوامل تولید در بخش
کشاورزی و مقایسه آن با سایر بخش‌های
اقتصادی ۲
تهیه و تحلیل: سید محمدجعفر اصفهانی، علی کلائی،
الهام باریکانی

این موسسه با کمال احترام و سپاس، پذیرای نظرات ارزشمند
خوانندگان این اثر می‌باشد

تلفن: ۴۲۹۱۶۰۰۰ شماره: ۸۸۹۶۶۶۰ صندوق پستی: ۱۵۱۵-۱۵۸۱۵
کدپستی: ۳۷۳۱۳-۱۵۹۸۶

E-mail: aperi@agri-peri.ac.ir
<http://www.agri-peri.ac.ir>

عنوان خبر: تحلیل بهره‌وری عوامل تولید در بخش کشاورزی

و مقایسه آن با سایر بخش‌های اقتصادی

تهیه و تحلیل: سید محمدجعفر اصفهانی، علی کلائی، الهام

باریکانی

کد: (47) PN-1-14001109**تاریخ انتشار:** ۱۴۰۰/۱۱/۵**خلاصه متن خبر**

اقتصاد ایران با توجه به ایستادگی در مقابل نظام سلطه طی سال‌ها و دهه‌های اخیر با تکان‌های فراوانی از جمله تحریم‌های ظالمانه مواجه بوده است. بر اساس تجربیات سالیان گذشته و شناسایی دقیق نقاط قوت و ضعف کشور در مواجهه با این تکان‌ها، مقام معظم رهبری به‌درستی راه برون‌رفت از این مشکلات را تکیه بر توانمندی‌های داخلی و مقاوم‌سازی اقتصاد در برابر تحریم‌ها عنوان فرمودند. افزایش بهره‌وری و استفاده بهینه از منابع موجود، از جمله مهم‌ترین زیرساخت‌های اقتصاد مقاومتی هستند.

بهره‌وری نقش مهم و مؤثری در رشد تولید و افزایش رقابت‌پذیری دارد. از طریق محاسبه و تحلیل شاخص‌های بهره‌وری عوامل تولید می‌توان میزان کارایی عملکرد بخش‌های مختلف اقتصادی را در استفاده از منابع تولید بررسی کرد. بهره‌وری در ساده‌ترین حالت به‌صورت نسبت مقدار معینی از محصول به مقدار معینی از یک یا چند عامل تولید تعریف می‌شود.

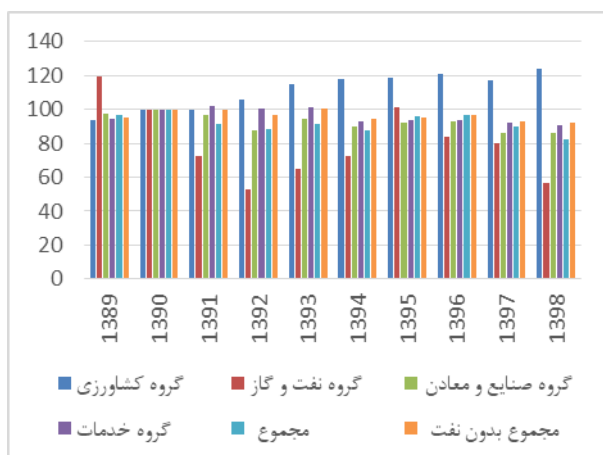
امروزه تمام کشورهای جهان در پی به دست آوردن پیشرفت‌هایی در زمینه بهره‌وری هستند، تا بتوانند با مصرف منابع کمتر به مقدار تولید بیشتری دست یابند. به‌منظور افزایش بهره‌وری در اقتصاد ایران باید به بخش کشاورزی به‌عنوان یکی از بخش‌های مهم و عمده فعالیت اقتصادی در کشور توجه خاص کرد، زیرا افزایش رشد بهره‌وری در این بخش با توجه به ساختار ویژه اقتصادی کشور و سهم محصولات کشاورزی در صادرات غیرنفتی می‌تواند ما را در جهت دستیابی به اهداف اقتصاد مقاومتی یاری کند.

محاسبه شاخص‌های بهره‌وری در بخش کشاورزی به‌منظور امکان پایش و بررسی عوامل مؤثر بر آن در جهت نیل به اهداف رشد موردنظر در قوانین بالادستی کشور از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

یک مقیاس بهره‌وری به بیان ساده نسبت یک شاخص مقداری از یک ستانده معین به یک شاخص مقداری از یک داده معین یا ترکیبی از چندین داده می‌باشد. شاخص‌های بهره‌وری از تقسیم سنجه‌های بهره‌وری در سال‌های مختلف بر میزان آن در یک سال پایه ضرب در عدد صد به دست می‌آید. به‌صورت کلی، شاخص‌های بهره‌وری به

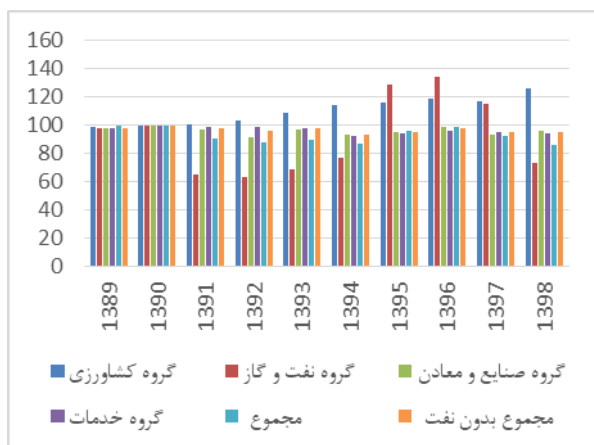
دودسته شاخص بهره‌وری جزئی و شاخص‌های بهره‌وری کلی تقسیم‌بندی می‌شوند. بهره‌وری جزئی به‌صورت ستاده حاصل از یک واحد نهاده معین در هر زمان تعریف می‌شود. در این شاخص ارتباط ستاده با یک نهاده مورد توجه قرار می‌گیرد. شاخص بهره‌وری سرمایه و نیروی کار از رایج‌ترین و پرکاربردترین شاخص‌های بهره‌وری جزئی محسوب می‌شوند. شاخص بهره‌وری کل عوامل به مفهوم نسبت ستاده به نهاده تعریف شده و بیانگر برآیند تحولات بهره‌وری نیروی کار و سرمایه می‌باشد.

سازمان ملی بهره‌وری مرجع مناسبی برای بررسی وضعیت بهره‌وری در کشور است. در ادامه مقایسه‌ای میان بهره‌وری عوامل تولید در بخش کشاورزی و با سایر بخش‌های اقتصادی با استناد به اطلاعات منتشرشده توسط این سازمان صورت پذیرفته است. بر اساس تعاریف فوق در این مقایسه، نسبت ارزش افزوده بخش کشاورزی به عوامل تولید شامل نیروی کار، سرمایه (بهره‌وری جزئی) و کل عوامل تولید (بهره‌وری کلی) بر اساس سال پایه ۱۳۹۰ مورد توجه قرار گرفته است.

نمودار ۱- شاخص بهره‌وری نیروی کار در بخش‌های مختلف**اقتصادی بر اساس ارزش افزوده طی سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۸**

مطالعه میزان بهره‌وری نیروی کار بر اساس ارزش افزوده فعالیت‌های اقتصادی در بخش‌های مختلف اقتصادی طی سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۸ نشان می‌دهد بهره‌وری نیروی کار در بخش کشاورزی تا ۱۳۹۱ پایین‌تر و پس از آن تا سال ۱۳۹۸ بالاتر از بهره‌وری مجموع فعالیت‌های اقتصادی و همچنین بالاتر از بهره‌وری نیروی کار در مجموع فعالیت‌های اقتصادی بدون نفت بوده است (نمودار ۲). در دوره مورد مطالعه بهره‌وری نیروی کار از ۹۳/۳ به ۱۲۴/۱ افزایش یافته و رشدی

پیشی گیرد ولی مشاهده می‌شود که پس از خروج آمریکا از برجام و شدت گرفتن تحریم‌های ظالمانه، بخش کشاورزی همچنان توانسته است روند گذشته را حفظ کند (نمودار ۳). بهره‌وری کل عوامل تولید بخش کشاورزی طی دوره ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۸ با رشد کلی ۲۷ درصدی از ۹۹/۳ به ۱۲۶/۳ ارتقا یافته است.

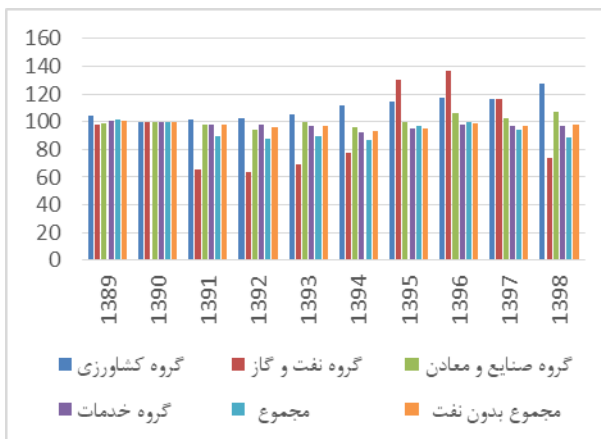

نمودار ۳- شاخص بهره‌وری کل عوامل تولید در بخش‌های مختلف اقتصادی بر اساس ارزش افزوده طی سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۸

هر چند بهره‌وری کل عوامل تولید در بخش کشاورزی طی دوره مورد بررسی با نوساناتی همراه بوده است ولیکن توانسته است با متوسط نرخ رشد سالانه ۳/۶ درصد، بیشترین رشد بهره‌وری کل عوامل تولید را در میان سایر بخش‌های اقتصادی به خود اختصاص دهد. از مهم‌ترین عوامل نوسانات بهره‌وری در بخش کشاورزی می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- (۱) خشکسالی موجب کاهش تولید و به تبع آن کاهش ارزش افزوده و نهایتاً کاهش بهره‌وری جزئی و کلی عوامل شده است.
- (۲) رشد فزاینده قیمت نهاده‌ها موجب کاهش بکارگیری منابع و نهاده‌های مهم و مؤثر بر افزایش تولید محصولات کشاورزی به‌ویژه کودهای شیمیایی و سموم دفع آفات نباتی و به تبع آن کاهش بهره‌وری شده است.
- (۳) غلبه نهاده محوری بر دانش محوری در بخش کشاورزی موجب گردیده است که رشد اقتصادی در این بخش بیشتر وابسته به تخصیص منابع باشد. لذا هرگونه کاهش در تخصیص منابع منتهی به کاهش بهره‌وری شده است.
- (۴) با توجه به وجود برخی خصوصیات منحصربه‌فرد تولید در بخش کشاورزی، لازم است در محاسبه شاخص‌های بهره‌وری توسط دستگاه‌های مسئول ملاحظات از قبیل بهبود کمی و کیفی آمار و

معادل ۳۲/۹ درصد داشته است. این رشد بالاترین رقم را در میان بخش‌های اقتصادی کشور دارا بوده است. همچنین مقایسه میانگین نرخ رشد سالانه بهره‌وری نیروی کار در بخش‌های مختلف اقتصادی طی دهه گذشته نشان می‌دهد که بخش کشاورزی با حدود ۴/۹ درصد، بیشترین رشد سالانه را در بین این بخش‌ها در کشور داشته است.

نمودار ۲- شاخص بهره‌وری سرمایه فعالیت‌های اقتصادی بر اساس ارزش افزوده طی سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۸

شاخص بهره‌وری سرمایه بر اساس ارزش افزوده فعالیت‌های اقتصادی طی دوره مورد بررسی نیز نشان‌دهنده وضعیت مطلوب بخش کشاورزی در میان سایر بخش‌های اقتصادی است. مقایسه شاخص بهره‌وری سرمایه بین بخش‌های مختلف نشان می‌دهد که بخش نفت و گاز و صنایع و معادن تنها در سال‌های ۱۳۹۵ تا ۹۷ (فاصله زمانی بین توافق برجام تا خروج آمریکا از توافق) توانسته‌اند تا حدودی از بخش کشاورزی سبقت گیرند. در بخش کشاورزی این شاخص از ۱۰۴/۵ در سال ۱۳۸۹ با رشد ۳۲/۳ درصد به ۱۲۷/۷ در سال ۱۳۹۸ رسیده است. ملاحظه می‌شود که در بین کلیه بخش‌های اقتصادی بهترین عملکرد در زمینه رشد بهره‌وری سرمایه به بخش کشاورزی مربوط می‌شود. میانگین نرخ رشد سالانه بهره‌وری سرمایه طی سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۸ نشان می‌دهد بخش کشاورزی با ۲/۵ درصد میانگین رشد سالانه، بالاتر از سایر بخش‌های اقتصادی قرار دارد.

بررسی شاخص بهره‌وری کل عوامل تولید بخش کشاورزی بر اساس ارزش افزوده فعالیت‌های اقتصادی، وضع مطلوب این بخش را نسبت به سایر بخش‌های اقتصادی نشان می‌دهد. هرچند در سال‌های پس از پذیرش برجام، بخش نفت و گاز تا حدودی توانست از بخش کشاورزی

اطلاعات و تعیین شاخص‌های متناسب با فعالیت‌های این بخش مدنظر قرار گیرد.

علی‌رغم موارد فوق‌الذکر، رشد ملایم بهره‌وری در بخش کشاورزی در دهه اخیر و واکنش کمتر این بخش به تکانه‌های خارجی، نمایانگر توانایی بخش کشاورزی در افزایش رشد اقتصادی و جایگاه این بخش در اقتصاد مقاومتی می‌باشد. لذا با توجه به پتانسیل‌ها و توانایی‌های کشور، می‌توان گام‌های بلندی در توسعه و رونق تولید محصولات کشاورزی برداشت.

تهران - بلوار کریم خان زند - انتهای خیابان شهید عضدی (آبان) جنوبی - خیابان رودسر - پلاک ۵
تلفن: ۴۳۹۱۶۰۰۰ نمابر: ۸۸۹۶۶۶۰ صندوق پستی: ۱۵۱۵ - ۱۵۱۵ کدپستی: ۳۷۳۱۳ - ۱۵۹۸۶

E-mail: aperi@agri-peri.ac.ir
ECE: ece.aperi@agri-peri.ac.ir
www.agri-peri.ac.ir